

Wstęp

Oddajemy do rąk Czytelników tom, w którym humanistyczną myślą naukową zostały objęte chmury. Zawsze były kojarzone w dwojaki sposób – jako niewinnie sunące po niebie obłoki lub groźnie wypiętrzające się kowadła burzy. Chmury od wieków fascynują człowieka, ich piękno zachwycało, a groza przerażała twórców, ale też zwykłych ludzi, czego dowodem są wytwory ludzkiej działalności artystycznej i teksty folklorystyczne. Ludzkość oczekiwała z nich zbawiennych, życiodajnych opadów deszczu czy śniegu, ale też chroniła się przed ich niszczącymi siłami. Zawsze jednak patrzyła z podziwem na te niesamowite twory natury.

Tom *Słowiański atlas chmur* to monografia wieloautorska, w której przedstawiciele środowiska slawistycznego pochylili się nad fizycznym zjawiskiem chmur i opisali je z humanistycznego punktu widzenia. Każdy z autorów stał się częściowo meteorologiem, łowcą burz, ludowym obserwatorem czy głosem biblijnym, gdyż chmury i opady towarzyszą człowiekowi od zawsze, są nieodłączną częścią środowiska, w którym żyje, więc nic w tym dziwnego, że są przedmiotem badań nie tylko fizyków i przyrodników.

Zjawiska meteorologiczne mają jednakowe podłoże fizyczne na całym świecie, więc wydawałoby się, że człowiek tak samo będzie je odbierał w każdym zakątku ziemskiego globu. Okazuje się jednak, że społeczności różnie patrzą na otaczającą je rzeczywistość, także na zjawiska, które wydają się być wszędzie jednakowe. Tę różnorodność staraliśmy się pokazać w proponowanych w monografii rozdziałach, które odnoszą się do języków, literatur i kultur słowiańskich – w ten sposób stworzyliśmy trzy części książki. Jako dodatkowy dział prezentujemy typ chmur niezwiązany z meteorologią, ale coraz ważniejszy w badaniach slawistycznych, a mianowicie chmury wirtualne – tworzone przez sztuczną inteligencję i istniejące nie w świecie rzeczywistym, ale jako część internetu, bardzo wpływające na świadomość ludzi, którzy czerpią z nich często wiedzę na temat otaczającego ich świata.

Słowiański atlas chmur obejmuje dwadzieścia osiem rozdziałów, których różnorodność widoczna jest już na płaszczyźnie językowej, gdyż opracowania zostały przygotowane w języku polskim, chorwackim, serbskim, bułgarskim, macedońskim i angielskim.

Wspomniane już cztery części publikacji obejmują różnorodnie tematycznie rozdziały skupione wokół chmur i ich recepcji w językach, literaturach i kulturach narodów słowiańskich widzianych z diachronicznej lub synchronicznej perspektywy opracowanych porównawczo, kontrastywnie z innymi słowiańskimi i niesłowiańskimi językami, literaturami i kulturami.

Przeglądanie *Słowiańskiego atlasu chmur* rozpoczynamy więc od jego językowej części i rosyjskojęzycznego tekstu przygotowanego przez Zdravko Babicia, dotyczącego porównania wyrażeń języka serbskiego i rosyjskiego z komponentem *chmura* na temat złego nastroju. Kolejny tekst, Magdaleny Baer, omawia podobieństwa i różnice w użyciu semantycznie zbieżnych rozwiązań językowych kolokacji *padati kiša* i czasownika *kišiti* w języku chorwackim. Przedmiotem rozważań w rozdziale autorstwa Lubomira Hampla są obiekty abiatyczne – jak chmura i tęcza – odzwierciedlone w polskiej i czeskiej frazeologii. Również o frazeologii traktuje rozdział Anity Hrnjak, która skupia się jednak na porównaniu chmur w innych językach – chorwackim i rosyjskim. Frazeologia zaś języka górnołużyckiego w zakresie zjawisk atmosferycznych została omówiona w rozdziale autorstwa Tadeusza Lewaszkiewicza. Miglena Mihajlova-Palanska zajęła się w swoim opracowaniu chmurami widzianymi przez pryzmat języka w bułgarskich tekstach folklorystycznych. Kanwą do rozważań w następnym rozdziale, autorstwa Vesny Todorov i Any Milosavljević, stały się chmury w literaturze dziecięcej opracowane na potrzeby metodyki w nauczaniu o zjawiskach językowych. W ostatnim tekście tej części koncept chmury w języku serbskim i rosyjskim uczyniła głównym tematem swojego rozdziału Jelena Žarković.

W literaturze chmury i opady, zatem różnorodne zjawiska pogodowe, są obecne bardzo często, stąd idea drugiej części naszego tomu, którą rozpoczynamy od tekstu Milicy Aleksić omawiającego elementy dramatyczne użyte w opowiadaniu serbskiego autora Janka Veselinovicia *Grad*. Tekst Milivoja Bajšanskiego również odwołuje się do literatury serbskiej, tym razem jednak do jej ustnego wymiaru, i opisuje niebo oraz chmury w serbskiej epice ludowej. W tekście Magdaleny Dąbrowskiej przenosimy się w realia bitwy pod Połtawą, którą to autorka opisuje przez pryzmat chmur i deszczu na podstawie poematu Siergieja Szyryńskiego-Szychmatowa *Piotr Wielki*. Lidija Dujic przedstawia nam figurę czytającej kobiety i opozycji prozy jako biologii oraz poezji jako meteorologii widocznej w opowiadaniu Mirosława Krleży *Tri kavalira gospođice Melanije*. Z chorwackiej rzeczywistości literackiej przenosimy się w krąg literatury czeskiej za sprawą opracowania Anny Gawareckiej traktującego o dwóch powieściach meteorologicznych: *Grandhotel* Jaroslava Rudiša i *Jezdci pod slunečnikem* Romana Ludvy. Ciekawy tekst został zaproponowany przez ks. ihumena Pantelejmona Karczewskiego skupiającego swoją naukową uwagę na zjawiskach meteorologicznych pojawiających się w prawosławnej hymnografii liturgicznej. Do wierzeń pogańskich natomiast odnosi się w tekście dotyczącym personalizacji demona zjawisk atmosferycznych Joanna Kobyłańska-Butrym, co

opisuje na podstawie opowiadania Marty Krajewskiej *Idź i czekaj mrozów*. Chmury w poezji Macieja Kazimierza Sarbiewskiego przybliżyła nam zaś Aleksander Wojciech Mikołajczak, a Małgorzata Nowak pisze o nich na podstawie twórczości Juliusza Słowackiego. Również o poezji czytamy w rozdziale *Dragicy Plećaš*, która przybliżyła nam koncepcyjne myślenie o poemacie *Nebo* jednego z najbardziej znanych chorwackich poetów Dobrišy Cesaricia, Ilona Simović w swoim tekście porównuje zjawisko niepogody przedstawione w XX-wiecznych dziełach południowoślōwiańskiej i rosyjskiej literatury ludowej. *Ušmiech* Emila Zegadłowicza jest kanwą rozdziału Eweliny Sochackiej, która mierzy się z opisem koegzystencji człowieka i natury. Bohaterką ostatniego tekstu tej części tomu jest mgła przedstawiona w (anty)wojennej prozie bośniackiego autora Josipa Mlakicia na przykładzie powieści: *Kad magle stanu*, *Živi i mrtvi* oraz *Čuvari mostova*. Autorką tego rozdziału jest Ewa Szperlik.

Trzecią część prezentowanego przez nas tomu możemy określić mianem *Słowiańskiego kulturowego atlasu chmur* i rozpoczynamy go od tekstu autorek z Chorwacji, Ivančicy Banković-Mandić i Arnlady Dobrić, które przybliżają nam kulturowe postrzeganie chmur przez chorwackie społeczeństwo. W tomie pojawia się tylko jeden tekst odnoszący się do macedońskiej tradycji kulturowej – jego autorką jest Eli Lucheska i na jego podstawie zapoznajemy się z przedstawieniem św. Eliasza jako patrona chmur i burzy. Suzana Marjanić zaś w swoim tekście zajęła się alegorią chmur wypływającą z mitologii słowiańskiej widzianej oczyma Natka Nodilo. W rozdziale kończącym tę część tomu Mariola Walczak-Mikołajczakowa pokazuje, o czym mówią kolory tęczy i różne kształty chmur opisane w *Meteorologii ludowej* wydanej w Sofii w 1900 r.

W ostatniej, czwartej części zatytułowanej *Słowiański atlas chmur wirtualnych* zostały umieszczone dwa teksty, które traktują chmury jako pojęcie informatyczne, nie odwołując się w żaden sposób do meteorologicznego wymiaru tego zjawiska. Rozdział autorstwa Rafała Dymczyka, który skupił swoją uwagę badawczą na obecności słowiańskich klasztorów góry Athos w internecie, nazywając go wirtualną chmurą, jest jednym z nich, a w drugim tekście przygotowanym przez Kostiantyna Mazura poruszana jest również tematyka wirtualnej chmury i wyobrażenie Słowiańszczyzny prezentowane przez sztuczną inteligencję.

Zachęcamy do zapoznania się z tekstami zebranymi w niniejszym tomie, gdyż poruszane tu tematy badawcze nie są zbyt często obecne w tekstach naukowych. Chmury, opady, tęcza czy inne zjawiska pogodowe pokazane przez pryzmat różnych kultur i języków słowiańskich pozwalają na wyznaczenie nowych dróg badawczych, które prowadzą do odkrywania nowych niespenetrowanych dotąd naukowo przestrzeni rzeczywistych i wirtualnych, do czego serdecznie Czytelnika zapraszamy.

Magdalena Baer
Poznań, 14 kwietnia 2023 roku